

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Man måste bevisa att man inte är kriminell längre”

**En kvalitativ studie om före detta kriminellas erfarenheter av sin
återintegrering i samhället**

Rim El-Malla & Isabel Grzegorzcyk

Kandidatuppsats (SOPA 63)

VT 2021

Handledare: David Hoff

Abstract

Author(s): Rim El-Malla and Isabel Grzegorzcyk

Title: "Man måste bevisa att man inte är kriminell längre"

Supervisor: David Hoff

The aim of this study has been to shed light on former criminals' experiences of their own reintegration into society, and to gain a better insight of how social services and probation services has played a part in that process. The study is based on eight semi structured interviews with former criminals' who are currently active in the organisation KRIS. In order to analyze our empirical material we have used previous research and Erving Goffman's theories about stigma and spoiled identity. Our results show that there are five different categories that affect their ability to readapt into society: addiction, stigma, social relations, work and support from authorities. This study has concluded that former criminals' need to get rid of their addiction in order to get away from criminality, and it is therefore crucial for them to take part in different treatment programs for their addiction. Stigma has also shown to constitute an obstacle, where many experience prejudice and discrimination, which makes it harder for them to adapt to society. Support from family and friends and a positive social network has also played a significant part in their recovery process. A lack of social support can lead to either social isolation or former criminals' falling back to criminal behaviour. Help from certain authorities and organisations such as social services, probation services and KRIS has also shown to be an important part in their reintegration, whereas KRIS has been the most prominent support system.

Keywords: Reintegration, former criminals', stigma, KRIS, authorities.

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till organisationen KRIS och de medlemmar som har deltagit i studien. Er medverkan har gjort det möjligt för oss att genomföra vår studie. Med hjälp av era berättelser och erfarenheter har vi utvecklat en djupare förståelse över vad som är viktigt när man vill lämna den kriminella livsstilen. Till sist vill vi även tacka vår handledare för gott samarbete och stöd genom hela skrivprocessen.

Rim El Malla & Isabel Grzegorzcyk

Maj, 2021

Innehållsförteckning

1 Problemformulering	5
1.1 Syfte.....	8
1.2 Frågeställningar	8
2 Kunskapsläge	9
2.1 Faktorer som påverkar före detta kriminellas återintegrering.....	9
2.2 Stigmatisering och diskriminering	11
2.3 Hjälpinsatser.....	13
3 Teoretiska utgångspunkter	14
3.1 Vad är stigma?.....	14
3.2 Tre typer av stigman	15
3.3 Spoiled identity.....	15
4 Metod och metodologiska överväganden	17
4.1 Beskrivning och motivering av metod.....	17
4.2 Urval och undersökningspopulation.....	18
4.3 Genomförande av intervjuerna	19
4.4 Förståelse	19
4.5 Bearbetning av analys.....	20
4.6 Undersökningens tillförlitlighet	21
4.7 Forskningsetiska överväganden.....	21
4.8 Arbetsfördelning.....	23
4.8 Presentation av intervjudeltagare.....	23
5 Resultat och Analys	25
5.1 Missbruk.....	25
5.2 Stigma	26
5.3 Sociala relationer.....	30
5.4 Arbete.....	32
5.5 Myndigheter och KRIS.....	33
6 Avslutande diskussion	37
7 Referenslista	39
8 Bilagor	42
Bilaga 1.....	42
Bilaga 2.....	43

1 Problemformulering

Rättsväsendet omfattas av dem institutioner som har ansvar för att skydda och skapa trygghet i samhället. Inom ramen för detta samverkar olika myndigheter med den gemensamma uppdraget att minska brottslig verksamhet och upprätthålla rättssäkerheten i landet. Bland dessa inkluderas kriminalvården, Sveriges domstolar, polismyndigheten och åklagarmyndigheten (Kriminalvården 2021). Utöver ovannämnda myndigheter finns det privata verksamheter som erbjuder stöd till människor som vill lämna den kriminella livsstilen bakom sig. KRIS är sådan ideell förening som står för kriminellas revansch i samhället. Verksamheten består av före detta kriminella och missbrukare som hjälper människor att hålla sig borta från kriminalitet och droger genom att erbjuda ett prosocialt nätverk (KRIS 2021).

Årsligen presenterar brottsförebyggande rådet, även känt som BRÅ, statistik och forskning för att främja kunskapsutveckling inom rättspolitikerna samt det brottsförebyggande arbetet (Brottsförebyggande rådet 2021). Enligt BRÅ:s forskning och statistik anmäldes under 2020 ca 1,56 miljoner brott, en ökning med 1% i jämförelse med föregående kalenderår (Brottsförebyggande rådet 2017, s.68). Dock rapporterar kriminalvården att det finns ett minskat återfall i brott för klienter som tidigare dömts till fängelse eller villkorlig dom i jämförelse med föregående år (Kriminalvården 2021). Detta kan ha sin grund i flera olika faktorer. Ett utav dessa kan bero på de insatser som staten och privata aktörer erbjuder. I Sverige har man ett stort fokus på rehabilitering där målet är att den intagne ska tilldelas nödvändiga förutsättningar för att bryta sin kriminella livsstil och kunna återintegrera sig. Målet är att varje individ ska vara fri från missbruk samt kunna värna och försörja sig själv. Detta ska ske med hjälp av olika behandlingsprogram från myndigheter som frivården (Kriminalvården 2021). Forskning tyder på att många före detta kriminella har en optimistisk syn kring sin återintegrering. De före detta kriminella i studien tror att det finns en mindre risk att de kommer bli stigmatiserade efter avtjänat fängelsestraff (Bensons et al. 2011, s.389).

Däremot är det långt ifrån alla som lyckas med sin rehabilitering, vilket således leder till att många återfaller och återvänder till den kriminella livsstilen. Statistik från kriminalvården visar att mellan åren 2016 och 2019, hade 30% av de personer som avslutat en verkställighet i anstalt, alternativt påbörjat en verkställighet inom frivården, dömts till en ny påföljd inom kriminalvården och därmed återfallit (KOS 2019). Likväl har statistik gällande återfall

minskat de två senaste decennierna med 10%, där siffran för återfall tidigare legat på 40%. Denna minskning har däremot berott på andra faktorer än lyckad rehabilitering. Istället visar forskning att det minskade antal återfall berott på att klienter i populationen ökat medan statistik för återfall lyckats hålla sig på en stabil nivå (Kriminalvården 2019).

De bakomliggande faktorerna till att kriminella återfaller i brott är väldigt omdiskuterat och efterforskat. I vissa fall kan det handla om att en individ som en gång gjort sig skyldig till brott stämplas som kriminell i samhällets ögon. Det innebär att individen betraktas som brottsling i allmänhetens ögon även efter avtjänat straff, vilket kan påverka individens framtidsmöjligheter ute i samhället (Brottsförebyggande 2018). Bland annat har många individer svårt att skaffa bostad och arbete eftersom de upplever fördomar och diskriminering (KRIS 2021). Enligt en studie från Sydafrika blir före detta kriminella uteslutna från familjen och samhället på grund av att de har begått ett brott (Chikadzi 2017, s.53). Det påverkar deras förmåga att återanpassa sig och minimerar deras chanser att få ett jobb då ingen vill ta risken att associeras med en brottsling (ibid.). En annan studie som presenterats av Graffam et al. (2008, s.149) pekar på att före detta kriminella som har starka familjeband och får stöd från familj har en större chans att lyckas återintegrera sig i samhället. När man saknar dessa familjeband eller andra starka sociala relationer är sannolikheten för misslyckande mycket större (ibid.).

Ovannämnda förhållanden är en del av de faktorer som påverkar individens möjligheter till att återintegreras samt påverkar individens uppfattning om sig själv. När man blir betraktad som kriminell, blir det således enklare att återgå till det kriminella livet. En rad andra sociala hinder inkluderar stigmatisering och diskriminering av samhället riktat mot före detta kriminella, som gör det svårt för dem att bli accepterade av allmänheten (ibid.). Ett sådant fenomen tar Erving Goffman (1963) upp i sin teori om stigmatisering. Begreppet stigma beskriver den situation där negativa attityder och diskriminering sker mot en individ baserat på vissa egenskaper. Goffman (1963, s.1–2) menar att man blir utesluten från samhället och inte får en social acceptans. Graffam et al. (2008, s.148–150) anger att psykisk ohälsa och missbruk är andra faktorer som kan vara bidragande till att man återfaller när man inte får det stöd som behövs av samhället. Detta resultat får även Cobbina (2010, s.211–214) fram i sin forskning där hon undersöker vilka faktorer som påverkar intagna kvinnors återintegrering. För att förebygga återfall och främja återintegrering visar forskning att det är nödvändigt att anpassa arbetet efter individens egna förutsättningar och behov (Brottsförebyggande rådet

2012). Det är även viktigt att värna om individens integritet och självbestämmande inom arbetet kring återfallsprevention (ibid.) Trots detta saknar en del forskning klienternas syn på vilka möjligheter och hinder de möter i samband med sin återintegrering i samhället. Davis, J Bahr och Ward (2012, s.465) belyser före detta kriminellas perspektiv i sin studie där de undersöker vilka faktorer som har en inverkan på de kriminellas återintegrering i samhället. De belyser att missbruk, arbete, familj, personlig motivation till att förändras, vänskapskrets och ålder är de faktorer som främst påverkar individens möjligheter att återintegreras.

Då även vi intresserar oss för att ta del av före detta kriminellas egna erfarenheter kring återintegrering vill vi med hjälp av uppsatsens kvalitativa intervjuer belysa deras perspektiv i vår forskning. Forskningsområdet blir relevant för socialt arbete då majoriteten av de före detta kriminella som försöker återintegrera sig har kontakt med socialtjänsten alternativt frivården där socionomer ofta är yrkesverksamma. Det innebär att många socialarbetare kommer att vara delaktiga och kan ha en avgörande roll i denna förändringsprocess. En utökad kunskap kring detta forskningsområde gör att både familj och yrkesverksamma inom myndighet skapar en medvetenhet om vilket stöd de före detta kriminella är i behov av för att kunna återintegrera sig i samhället. Det blir således relevant att ta reda på före detta kriminellas erfarenheter av socialtjänst och frivård, samt belysa de hinder och möjligheter som de kan ställas inför vid sin återintegrering.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att belysa före detta kriminellas syn på sin egen återintegrering i samhället, och få en bättre inblick i socialtjänstens och frivårdens inflytande vid denna förändringsprocess.

1.2 Frågeställningar

1. Vilka möjligheter upplever före detta kriminella att de möter i samband med sin återintegrering i samhället?
2. Vilka hinder upplever före detta kriminella att de möter i samband med sin återintegrering i samhället?
3. Vilka erfarenheter har de före detta kriminella av socialtjänstens och frivårdens hjälpinsatser i samband med sin återintegrering i samhället?

2 Kunskapsläge

När vi sökte efter tidigare forskning som kunde vara relevant för vår studie använde vi oss främst av databaserna Lubsearch, Swepub och Taylor & Francis Online. De sökord som vi använde oss av var *återintegrering, före detta kriminell, stigma, stigmatisering, socialtjänst, frivård, spoiled identity, former prisoner, ex-offenders, reintegrating*. Vi har delat in tidigare forskning i tre avsnitt; faktorer som påverkar före detta kriminellas återintegrering, stigmatisering och diskriminering samt hjälpinsatser.

2.1 Faktorer som påverkar före detta kriminellas återintegrering

I den kvalitativa studien *The process of offender reintegration : Perceptions of what helps prisoners reenter society* av Davis, J Bahr och Ward (2012), berättar före detta kriminella om deras upplevelser av sin återintegrering. Undersökningen utfördes i USA och består av 16 intervjuer med före detta kriminella. Författarna presenterar en bred förståelse över återintegrering och belyser sex faktorer som har påverkat de kriminellas förmåga att återanpassa sig. De sex faktorerna som anses vara avgörande under denna process är missbruk, arbete, familjens stöd, vänskapskrets, personlig motivation till förändring och ålder (ibid. s.450). Respondenterna beskriver att deras missbruk, vilket inkluderar både alkohol och droger, är en bidragande faktor till att de begår brottsliga handlingar (ibid. s.446). Studiens intervjupersoner beskriver att droger har en stor påverkan på deras kriminella handlingar då de ofta är drogpåverkade vid tillfället för brottet, alternativt att de begår brottet för att få tag på droger (ibid. s.457).

Författarna konstaterar att det är av vikt att skapa ett behandlingsprogram för alkohol- och drogmisbruk redan i fängelset. De bedömer att ett effektivt behandlingsprogram kan vara avgörande för respondenterna i samband med deras återintegrering (Davis, J Bahr och Ward 2012, s.465). De intervjupersoner som lyckas med sin återintegrering deltar i behandlingsprogram och upplever ett starkt stöd från både familj och diverse myndigheter. Intervjupersonerna anser att stöd från familj och myndigheter är en viktig faktor till att lyckas återintegrera sig i samhället (ibid. s. 459). Dock visar det sig att kriminella inte endast är beroende av ett yttre stöd för att återintegreras, utan de behöver även en inre motivation för att kunna bryta den kriminella livsstilen (ibid. s. 461). En inre motivation om att förändras och viljan till att leva ett laglydigt liv ökar deras chanser att vara mottaglig för hjälp från diverse myndigheter (ibid. s.451). Davis, J Bahr och Ward (2012, s.457) anger att ytterligare en faktor

som är avgörande är de före detta kriminellas vänskapskrets. En vänskapskrets som består av människor som inte involverar sig i brottslighet tenderar att bidra med exempel för hur man lever ett laglydigt liv, och gör att personer kan ta avstånd från kriminella tankar och beteenden (ibid.). Till sist belyser författarna att de ovannämnda faktorerna samspelar med varandra. Ett exempel är att anställning är viktigt för återintegrering då det leder till självförsörjning. Dock kan det vara svårt att söka arbete eller bevara ett jobb om personen i fråga inte har en inre motivation (ibid.).

Graffams et al. (2008 s.148) uppmärksammar i liknande spår i sin artikel *Variables Affecting Successful Reintegration as Perceived by Offenders and Professionals* de faktorer som påverkar före detta kriminellas återintegrering. I studien anges det att en person som har ett brottsregister möter många hinder som kan påverka deras förutsättningar att återintegreras i samhället. Studien består av 34 intervjuer med före detta kriminella och professionella. 12 av 34 intervjupersoner är före detta kriminella mellan åldrarna 21–40 år, med blandad bakgrund och kriminellt förflutet. Samtliga före detta kriminella avtjänar fängelsestraff i Melbourne USA, för olika anledningar som stöld, övergrepp, drogförsäljning med mera (Graffam et al. 2008, s.148). De resterande 22 intervjupersonerna är professionella som jobbar inom rättsväsendet eller socialt arbete. Resultatet visar att sex områden kan vara avgörande för en lyckad återintegrering i samhället. Områdena är personliga förhållanden, boende, sysselsättning, socialt nätverk, behandling och terapi samt rättsväsendet (Graffam et al. 2008, s.148).

Avseende personliga förhållanden identifierar Graffam et al. (2008, s.148–150) flera faktorer som betydelsefulla vad gäller återintegrering. Graffam et al. (2008, s.148–150) menar att majoriteten av de före detta kriminella först hamnar i ett missbruk av alkohol eller drogs substanser, vilket i sin tur leder till ett kriminellt beteende. Studien visar även att det finns en högre förekomst av infektionssjukdomar, psykisk ohälsa och missbruksproblem bland intagna på fängelse, än bland den allmänna befolkningen (ibid.). Många lider av olika typer av psykiska besvär som depression, låg självsäkerhet och låg motivation. En del före detta kriminella saknar även grundläggande livskunskaper. Många saknar utbildning, har svårt med att söka jobb och har i större grad dålig social kompetens. Detta uppmärksammas även av Shinkfield och Graffam (2009) i sin studie *Community Reintegration of Ex-Prisoners*. Författarna visar i sitt resultat att en del aktuella och före detta fångar lider av psykiska besvär och problem, främst i förhållande till användning av alkohol och droger. Många saknar även

utbildning, och har det svårt ekonomiskt med höga skulder på grund av sitt missbruk (Shinkfield & Graffam 2009, s.30). Sådana omständigheter gör det mindre sannolikt för före detta kriminella att få den kompetens som behövs för att till exempel anskaffa sig ett stadigt jobb eller få en sysselsättning som bidrar till en stabil inkomst (Graffam et al. 2008, s.148).

Avseende det sociala nätverket visar Graffam et al. (2008, s.149) att före detta kriminella finner det svårt att övergå från tidigare fängslade eller tidigare kriminella med inblandning i drogkulturen, till att bli allmänna medlemmar i samhället. En del före detta kriminella möter hinder inte bara i förhållande till arbete och boende, men även vad gäller att skapa positiva sociala band, undvika negativa relationer, och viljan till att skapa en förändring för sig själv (ibid.). Graffam et al. (2008, s.149) visar att social isolering kan för många vara ett resultat av hemlöshet eller ostadigt boende. Därtill uttrycker många intervjupersoner i studien känslor av vanmakt över deras omgivning och en generell brist på kontroll över deras egna handlingar. Denna forskning visar att det är svårare för före detta kriminella som saknar starka sociala relationer och familjeband att framgångsrikt återintegrera sig i samhället, i jämförelse med dem som har stöd från familj (ibid.). En rad andra sociala hinder inkluderar stigmatisering och diskriminering av samhället riktat mot före detta kriminella som gör det svårt för dem att bli accepterade av allmänheten (ibid.).

2.2 Stigmatisering och diskriminering

Det finns studier som pekar på att före detta kriminellas möjligheter att återintegreras i samhället kan delvis påverkas av andra människors fördomar och attityder mot dem. Hirschfield och Piquero (2010, s.27–30) intresserar sig i sin studie *Normalization and legitimation: Modeling stigmatizing attitudes towards ex-offenders* för vilka attityder allmänheten har gentemot de före detta kriminella i USA. Samhället tenderar till att dehumanisera kriminella genom att betrakta dem som farliga och oärliga (ibid.). Människor som har negativa attityder gentemot intagna är mer benägna till att exkludera före detta kriminella från olika sammanhang. Författarna framställer två hypoteser utifrån teorier kring sociala stigman som påverkar människors attityd mot före detta kriminella; *the normalization thesis* och *the legitimation thesis* (ibid.). The normalization thesis tyder på att det finns mindre stigma mot dömda kriminella bland de grupper som betraktar att sitta i fängelse som något normalt (ibid.) Författarna tar upp män som växt upp i förorter som exempel på grupper som normaliserar fängelse, och som kan se det som en nödvändig livserfarenhet. The legitimation

thesis menar på att underordnade minoritetsgrupper samt människor som saknar förtroende för rättssystemet är mer benägna till att vara accepterande av dömda brottslingar (ibid.). Hypotesen kring normalisering stöds då det framgår i studiens resultat att personer som gör sig mer förtrogen med de före detta kriminella har en mindre negativ syn gentemot den utsatta gruppen. Studiens resultat stödjer delvis hypotesen om legitimitet då den visar att personer som har stort förtroende för rättssystemet också har en väldigt negativ bild av de före detta kriminella (ibid.). Utifrån studiens resultat menar Hirschfield och Piquero (2010 s.45) att personer som ständigt möter de före detta kriminella utmanar de stereotyper som har byggts mot före detta kriminella, och de utomstående personerna skapar en accepterande attityd gentemot den utsatta gruppen. Utifrån detta stödjer författarna det faktum att utbildning och upplysning om den utsatta gruppen människor kan leda till minskad stigmatisering gentemot de före detta kriminella (ibid.).

Annan forskning visar i likhet att många i allmänheten kan uppleva att en före detta kriminell kommer bete sig som en stereotypisk kriminell, och väljer att exkludera personen från alla sammanhang (Chikadzi 2017, s. 293). Chikadzi (2017, s.293) forskning tyder på att det finns ett samband mellan stigmatisering och problematiken att återintegreras som före detta kriminell. Många före detta kriminella möter diskriminering på arbetsplatsen, där en stor del arbetsgivare inte vill anställa människor med ett kriminellt förflutet, då de anser att de före detta kriminella utgör en stor risk (Chikadzi 2017, s.293). Det i sig leder till att före detta kriminella blir arbetslösa och inte har möjligheten att försörja sig själva (ibid. s.294).

Benson et al. (2011, s.389) studerar i vilken utsträckning kriminella uppskattar att de kommer stigmatiseras och återintegreras efter avtjänat fängelsestraff. Sammanlagt medverkade 1031 manliga intagna i studien. Majoriteten av respondenterna uttrycker att de inte förväntar sig att bli stigmatiserade när de återvänder till samhället (ibid.). Många intagna har en optimistisk syn över deras framtid och tror att de har möjligheten att återintegreras, samt att de kommer få ta del av diverse hjälpmedel under denna process (ibid.). Dock ser forskning annorlunda ut vad gäller upplevt stöd från samhället. Chikadzi (2017, s.297) har genom kvalitativa intervjuer med före detta kriminella bosatta i Sydafrika, fått fram att de före detta kriminella inte upplever något stöd från organisationer eller myndigheter efter avtjänat fängelsestraff. De före detta kriminella förklarar att de inte erbjuds vård eller uppföljning, vilket de anser är avgörande faktorer för deras möjlighet att återanpassa sig i samhället (ibid.).

2.3 Hjälpinsatser

I rapporten *Vägen från beroende – rak eller krokig?: uppföljning av mångbesökare inom missbruks- och beroendevård* av Eliasson, Segerstedt och Janssons (2013) genomförs det en uppföljning av klienters erfarenheter av sjukvårdens, kriminalvårdens och socialtjänstens resurser. Klienter berättar i deras uppföljning att de upplever onödiga stopp i vård- och stödprocessen eftersom de får vänta länge på insatser som de är i behov av (Eliasson, Segerstedt & Jansson 2013, s.3). Författarna lyfter fram att klienternas delaktighet försvåras då de ofta inte kan föra sin egen talan. Det gäller främst i sammanhang då information ska delges (ibid.) Dock upplever klienterna att många instanser har fungerande samverkansrutiner som till exempel socialtjänsten och närpsykiatrin, samt socialtjänsten och kriminalvården (ibid.).

Griffiths, Dandurand och Murdoch (2007, s.2) får fram i sin studie att behandling och speciella interventioner är en nyckelfaktor för att öka sannolikheten för framgångsrik social återintegrering och minska andelen återfall. Konceptet av återfall och återintegrering går ofta hand i hand (Cobbina 2010, s.211). I Cobbinas (2010, s.211) studie kring före detta intagna kvinnors framgång och misslyckanden vid återintegrering presenteras en tydlig koppling till återfall. Före detta kriminella som upplever det svårt att återanpassa sig till samhället efter avtjänat fängelsestraff har en större sannolikhet till att återgå till kriminaliteten (ibid.). Brottsförebyggande rådet (2012, s.5) presenterar statistik om återfall efter avtjänat fängelsestraff, och anger att två av fem personer som kommer ut från fängelse begår ett nytt brott inom tre år. De flesta som återfaller gör det ofta inom några månader från att de har avtjänat sitt fängelsestraff.

Griffiths, Dandurand och Murdoch (2007, s.2) skriver om återintegreringsprogram för kriminella. Författarna anger hur programmen bör rikta sig mot de riskfaktorer som är förknippade med återfall, samt fokusera på de utmaningar som före detta kriminella står inför, som till exempel missbruk och arbetslöshet (ibid.). Även andra studier talar om vikten av fungerande behandlingsprogram. Cobbina (2010, s.214) anger att behandling som matchar före detta kriminellas behov kan påverka deras beteendemönster. I Cobbinas (2010, s.214) studie lägger man dock vikt på att man behöver i första hand jobba med de före detta kriminellas dåliga självkänsla, psykiska ohälsa, missbruk och trauman samt att behandlingsprogram bör rikta sig åt dessa åtgärder. Detta kommer i sin tur leda till att före detta kriminella har en större sannolikhet till att lyckas återintegrera sig i samhället.

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt redogörs de teorier som är relevanta för vår undersökning. För att möjliggöra en djupgående analys har Erving Goffmans teorier om stigma och spoiled identity bedömts vara relevanta till vår empiri, då vårt syfte är att undersöka de före detta kriminellas upplevelser i samband med sin återintegrering.

3.1 Vad är stigma?

Erving Goffman (1963) inleder i sin bok *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity* med att introducera begreppet stigma. Goffman (1963, s.2–4) anger att ordet stigma har sina rötter i det grekiska språket, och betyder märke. I forntida Grekland definierades stigma som ett kroppsligt tecken som avslöjar något annorlunda med en individ i negativ mening. Dessa kroppstecken kunde tyda på en persons status, ifall hen var kriminell, slav eller förrädare (ibid.). I nutid definierar vi begreppet annorlunda. Istället för att referera till den fysiska attributen, pratar man om det skamliga som en del av personens identitet (ibid.) Stigma kan definieras som ett negativt attribut som skiljer en individ från andra i samhället. När en person får en etikett på grund av detta attribut leder det till att personen inte längre betraktas som en individ, utan som en del av en avvikande grupp. Negativa uppfattningar om dessa grupper leder till fördomar och stereotyper som i sin tur resulterar i diskriminering och negativ särbehandling. (ibid.).

Goffman (1963, s.4–7) menar att man inte kan förstå vad det innebär att bli stigmatiserad om man inte förstår idén om det som betraktas som normativt i samhället. Goffman (1963, s.4–7) sätter begreppet normal och stigma som motsatta ord i ett spektrum. Goffman belyser att stigmatiserade människor alltid stigmatiseras i förhållande till andra grupper människor som upplevs som normala. Om en person med ett visst attribut befinner sig bland andra människor som delar samma egenskaper, faller man inom kategorin som normal, då man är en del av en majoritet. Om man istället förflyttar samma individ till en annan grupp som inte delar samma attribut, kan personen bli stigmatiserad och bli bortstött för att personen anses vara avvikande. På så sätt kan man skilja på vem som anses vara vanlig och ovanlig i normativa sammanhang, och endast då uppstår ett stigma (ibid.). Man skapar förutfattade meningar och begränsar således individens förutsättningar i samhället. Det konstruerar en stigmat teori där man försöker förklara hur individens förknippade attribut är farlig och underlägsen. Man börjar

omedvetet använda ord som är relaterade till dessa attribut som jäkel och idiot. Dessa ord har blivit normalt att använda i sociala sammanhang, och är negativt laddade (ibid.).

3.2 Tre typer av stigman

Goffman (1963, s.7–9) tar upp tre typer av stigman: kroppsliga stigman, karaktärsstigman och gruppstigma. Med kroppsliga stigman så handlar det om fysiskt handikapp. Det kan vara att man har kroppsliga missbildningar, tatueringar eller ärr. Varje aspekt av vår kropp som kan markera oss som annorlunda från majoriteten kan leda till att man blir stigmatiserad. Med karaktärsstigma kan olika attribut markera dig som stigmatiserad i förhållande till andra normativa grupper. Goffman (1963, s.4–6) anger egenskaper som kan betraktas vara karaktärsfel i samhällets ögon vilket är till exempel om man ljuger, är illojal eller mår psykiskt dåligt. Dock räknas även andra karaktärsstigman in som missbrukare, alkoholister, före detta kriminella, homosexuella, arbetslösa, självmordsbenägna etcetera. Den sista typen av stigma heter gruppstigma och lägger vikt inom ras, nationalitet, klass eller religion (ibid.). Den sistnämnda typen av stigma sker genom familj. Goffman (1963, s.5–9) anger att alla typer av stigman har något gemensamt. Nämligen att alla dessa delar samma sociala drag. En person kan accepteras i vissa sammanhang, och i andra bli bortstött från omgivningen. Detta då personens attribut kan vara normaliserat i vissa grupper, och avvikande i andra. I de sammanhang som omgivningen väljer att stöta bort individen, betraktas deras attribut som ett stigma, en oönskad egenskap från deras förväntningar (ibid.).

3.3 Spoiled identity

Goffman (2016, s.135) myntar också två begrepp vad gäller stigma: misskreditabel och misskrediterande. Goffman menar att alla människor potentiellt bär på en misskreditabel egenskap. Med det menas att vi alla har något som kan spoil our identity, åtminstone i relation till andra människor. Han menar att vi alla har något att gömma, och bär på något som motsäger andra aspekter av vår identitet som vi normalt presenterar (ibid.). Detta är vad Goffman (2016, s.135) menar med att vara misskreditabel. Med begreppet misskrediterande, syftar det till de människor vars tidigare skamfulla misslyckanden eller defekter offentliggjorts. Deras identitet blir spoiled eftersom den negativa attributen blir utmärkande, och man bär på en så kallad misskrediterad egenskap (ibid.). Med andra ord refererar spoiled identity till en identitet som kan vara orsaken till att en person upplever stigma. Denna identitet delar människor i två stora kategorier, de som är normala och icke normala, där den

sistnämnda gruppen betraktas som underlägsen. I spoiled identities inkluderas de attribut som tagits upp i föregående paragraf, som t ex missbrukare och arbetslösa (ibid.). Det kan leda till att en individ väljer att socialt isolerar sig, eller har svårt med att hitta jobb (Goffman 2016, s.135–142).

För att möjliggöra en djupgående analys har Goffmans teorier om stigma och spoiled identity bedömts vara relevanta till vår empiri om vad våra respondenter upplevt under deras återintegrering.

4 Metod och metodologiska överväganden

4.1 Beskrivning och motivering av metod

Vi har valt att använda oss utav en kvalitativ metod som består av intervjuer för vår undersökning. Den kvalitativa metoden är ett lämpligt verktyg att använda i vår studie eftersom vi är intresserade av före detta kriminellas erfarenheter av återintegrering. Genom våra frågeställningar vill vi ta reda på de hinder och möjligheter som före detta kriminella möter i samband med deras återintegrering. Därtill vill vi lyfta fram deras erfarenheter av socialtjänsten och frivården. Den kvalitativa metoden används ofta inom samhällsvetenskap då den kvalitativa datan intresserar sig för händelser, bilder och yttrande som bland annat hjälper oss att indirekt studera andra fenomen som till exempel känslor, upplevelser och tankar (Ahrne & Svensson 2015, s.10). Utifrån Brymans (2018, s. 496) resonemang kring kvalitativ metod förstår vi att studiens resultat inte kan generaliseras på en större population utöver den situation i vilken de producerades. Studiens resultat påverkas av flera faktorer som val av respondenter, vem som utför studien och miljö. En likartad undersökning kan bidra med annat resultat då individers upplevelser kan skilja sig åt. Varje respondent bidrar med unika utsagor och betydelsefulla upplevelser, vilket vi vill belysa i vår studie.

Vi har genomfört åtta semistrukturerade intervjuer med före detta kriminella som är verksamma inom KRIS. En semistrukturerad intervju innebär att forskaren har förberett en intervjuguide med teman och ämnen som ska beröras. Fördelen är att frågorna inte alltid behöver ställas i en specifik ordning (Bryman 2018, s.563). Detta innebär att vi följt en flexibel mall, som har gett respondenterna möjligheten att forma samtalet medan intervjun pågick. Intervjuguiden bestod av sex olika teman: bakgrundsfrågor, djupgående frågor, känslor och upplevelser, återintegrering, arbete samt övrigt. Vid genomförandet av intervjuerna samtalade vi om samtliga teman. Därtill klargjorde vi att respondenterna fick prata fritt och dela med sig av sina erfarenheter i den mån som de var bekväma med. De semistrukturerade intervjuerna skapade en möjlighet för respondenterna att presentera den information som de ansåg har varit viktig. Bryman (2018, s.561) belyser att det är önskvärt för forskningen att låta intervjun röra sig i olika riktningar, då detta ger kunskap om vad intervjupersonen upplever som relevant och viktigt. Detta ser vi som en bidragande faktor i förhållande till vår undersökning. Dock uppmärksammade vi en missbedömning i samband med intervjuerna. Varje intervju tog längre tid än förväntat. Vi hade beräknat att varje intervju skulle motsvara ca 30–40 minuters inspelning. Majoriteten av intervjuerna tog ca 50–60

minuter att genomföra. Enligt oss är detta positivt då samtalen har varit omfattande och respondenterna har frivilligt delat med sig av mycket information.

4.2 Urval och undersökningspopulation

Vi tillämpade ett målstyrt urval genom att välja ut en specifik målgrupp som skulle utgöra studiens urval. Metoden målstyrt urval innebär att man strategiskt väljer ut intervjupersoner vars berättelser kan vara relevanta i förhållande till forskningsfrågorna (Bryman 2018, s.496).

Vi har valt före detta kriminella som studiens undersökningspopulation eftersom denna målgrupp är mest lämpliga till att besvara våra forskningsfrågor. Baserat på vilken forskningsfråga man är intresserad av kan man inrikta sig till en viss grupp individer som anses vara relevanta för forskningen (Ahrne & Svensson 2015, s.39). Därtill vill vi belysa respondenternas egna upplevelser och undvika att professionella talar för dem. Vi tog beslutet att kontakta verksamheten KRIS som jobbar för kriminellas revansch i samhället. KRIS är en förening som dagligen kommer i kontakt med före detta kriminella, och stöttar dem i deras väg ut från kriminaliteten (KRIS 2021). Vi är medvetna om att endast rikta in sig till före detta kriminella som befinner sig i KRIS kan göra intryck på studiens resultat, då respondenterna befinner sig inom samma miljö med andra före detta kriminella. Det kan innebära att studiens respondenter delar likartade värderingar. Däremot är varje individs erfarenheter unika i sin karaktär, och deras upplevelser betydelsefulla.

Vi har utgått ifrån metoden snöbollsurval för att komma i kontakt med intervjupersonerna som har deltagit i vår undersökning. Snöbollsurval är en form av målstyrt urval inom den kvalitativa forskningen, som går ut på att forskaren initialt väljer ut en person eller grupp att intervjua (Bryman 2018, s.496). Dessa kommer i sin tur rekommendera andra intervjupersoner som besitter relevant kunskap för undersökningen (ibid. s.504). Inledningsvis kontaktade vi ett flertal KRIS föreningar som finns runt om i Sverige, och talade med ett antal nyckelpersoner. I telefonsamtalet presenterade vi vår studie och skickade ut ett informationsmail till de olika föreningarna som vi hade varit i kontakt med.

Kontaktpersonerna talade sedan med sina kollegor och medlemmar om de ville ställa upp på en intervju. Fyra olika kontaktpersoner tog sedan kontakt med oss och rekommenderade åtta personer som frivilligt kunde tänka sig ställa upp på en intervju. Då medlemmarna på KRIS befinner sig i olika stadier i sin återintegreringsprocess gjorde kontaktpersonerna en kort bedömning på vilka personer som var lämpliga att prata med. Det var viktigt för KRIS

personalen att göra en sådan bedömning, eftersom man inte ville riskera att intervjupersonerna kunde få psykiska besvär av att tala om sitt kriminella förflutna. De före detta kriminella utgör en social utsatt grupp, och vi uppskattade att KRIS personalen gjorde en sådan lämplighetsbedömning.

4.3 Genomförande av intervjuerna

Vi tog beslutet att intervjua åtta före detta kriminella i vår studie. Eriksson- Zetterquist & Ahrne (2015, s.42) skriver att om man intervjuar mellan sex till åtta respondenter inom samma grupp, kan man med större säkerhet säga att materialet inte är beroende av enskilda individers åsikter eller erfarenheter. På grund av den rådande pandemin var det inte lämpligt att genomföra fysiska intervjuer. Intervjuerna skedde i stället genom inspelning på Zoom eller telefon. Dock fungerade detta till vår fördel. Vi fick möjligheten att nå ut till KRIS verksamheter runt om i Sverige, istället för att begränsa oss till de lokala verksamheterna. Det ledde till att vi fick kontakt med åtta före detta kriminella runt om i landet som delade med sig av olika erfarenheter. Nackdelen med digitala möten är avsaknaden av den personliga kontakten som uppstår i det fysiska mötet med en person. Dock upplever vi inte att samtalets kvalitet påverkades negativt av att intervjun genomfördes via zoom eller telefonsamtal.

Det uppstod ett hinder i samband med en av studiens intervjuer. I efterhand uppmärksammade vi att ljudet på inspelningen stundtals var av sämre kvalitet, vilket gjorde att en del ord och meningar blev svåra att tyda. I dialog med handledaren tog vi beslutet att inkludera denna intervju eftersom informationen som framkommit var omfattande och intressant i förhållande till vår studie. Problematiken kring detta kan vara att man som forskare felaktigt återger vad intervjupersonen faktiskt har sagt. Som en lösning fick vi transkribera det material som gick att tyda utifrån inspelningen. Vi fick även transkribera materialet nära i tid från det att inspelningen hade skett då vi fortfarande hade intervjun färskt i minnet.

4.4 Förförståelse

Vi har varierande erfarenheter kring ämnet kriminalitet. Främst har vi blivit exponerade för ämnet mycket genom media. Därtill har vi jobbat med ungdomar i skola och som befinner sig i socialt utsatta områden, där ämnet kriminalitet ett flertal gånger varit aktuellt. Vi har således en viss förförståelse kring ämnet, och har tidigare förknippat kriminalitet med en del problematik och stigmatisering. Utifrån våra egna erfarenheter förväntade vi oss att före detta

kriminella skulle uppleva omfattande hinder, och framförallt stigmatisering i samband med deras återintegrering. Våra förväntningar kan till viss del ha påverkat utformningen av vår intervjuguide, då vi fokuserade en del på hur före detta kriminella upplever att samhället ser på denna socialt utsatta grupp. Bortsett från detta har vi aktivt jobbat med att vara objektiva i hela studien. Vid utformning av intervjuguide har vi varit noga med att inkludera ett flertal ämnen för att ge intervjupersonerna möjlighet att ta upp olika perspektiv och teman. Vi har valt att belysa både hinder och möjligheter i resultat och analys för att framhäva ett bredare perspektiv. Därtill har vi valt ut citat som både stödjer och går emot vår förförståelse för att presentera ett objektiva resultat som inte är påverkat av våra tidigare erfarenheter. På så sätt har vi hanterat vår förförståelse genom att vi fokuserar på informationen som har uppkommit i intervjuerna, snarare än att vinkla materialet för att efterlikna våra tidigare förväntningar.

4.5 Bearbetning av analys

Intervjuerna transkriberades kort efter dem var genomförda. Detta eftersom det var viktigt för oss att hålla inspelningarna och transkriberingarna nära i tid. Vi läste igenom det insamlade materialet två gånger eftersom vi till en början ville få en överblick över materialet. Sedan utformade vi notiser på intressanta resonemang och begrepp. Detta i enlighet med Brymans rekommendationer. Bryman (2018, s.700) föreslår att man först studerar materialet och sedan genomför en kodning som består av att man tar ut nyckelord. Därefter kodades den insamlade empirin för att tydliggöra olika teman och mönster som framhävts i respondenternas intervjuer. Kodningen utgick från ett flertal begrepp som bakgrund, riskfaktorer, arbete, socialtjänst, frivården, KRIS, motivation, förslag på åtgärder med mera. Vi genererade sammanlagt 16 koder då vi inte ville riskera att utelämnat material som kunde varit relevant till vår studie. Bryman (2018, s.700) förklarar att man inte ska vara orolig för att ta ut många koder till en början, då man sedan städar upp längre fram i studien. Efter att vi hade kodat samtliga intervjuer valde vi ut citat och kategoriserade dessa utifrån relevans till ämnet. Slutligen framställde vi utifrån detta fem övergripande teman som presenteras i resultat och analys avsnittet.

4.6 Undersökningens tillförlitlighet

Bryman (2018, s.467) hänvisar till Lincoln och Guba (1985) och Guba och Lincoln (1994) som tar upp fyra kriterier för en studies tillförlitlighet: Trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera.

Trovärdighet innebär att man säkerställer att forskningen har utformats i enlighet med de regler som finns, samt att det ska sökas bekräftelse på att kontexten har uppfattats korrekt (ibid. s.467). För att uppnå trovärdighet i vår studie har vi under intervjuerna frågat respondenterna om vi har uppfattat deras utsagor korrekt. Vi har även frågat respondenterna om de kan definiera ett flertal begrepp (se bilaga 2), samt genomfört studiens analys med hjälp av teori och tidigare forskning. Delkriteriet överförbarhet avser möjligheten att nå ett lika resultat vid senare tillfälle, alternativt i en annan kontext (ibid. s.469). För att uppnå hög överförbarhet har vi kontaktat ett flertal KRIS- verksamheter runt om i Sverige i syfte av att få en variation av respondenter. Vi har även försökt få en variation när det kommer till respondenternas ålder, kön och hur långt de har kommit i deras återintegrering. För att uppnå pålitlighet ska man redovisa för hur forskningsprocessen har sett ut. Andra forskare ska kunna gå tillbaka och granska huruvida teoretiska slutsatser är berättigade (ibid. s.469). För att uppfylla detta kriterium har vi i vår studie redogjort för urval, intervjuguide, beslut gällande analys av data samt forskningsfrågor. Till sist presenterar författarna delkriteriet möjlighet att styrka och konfirmera. Det är viktigt enligt detta kriterium att forskaren inte har försökt påverka utförandet av undersökningen (ibid. s.470). Trots insikten om att det inte är möjligt att vara fullständigt objektiv har vi agerat i god tro. Vi har inte försökt påverka intervjupersonerna till att ge ett särskilt svar. Därtill har vi aktivt jobbat med att belysa respondenternas olika perspektiv i både kodning och analys.

4.7 Forskningsetiska överväganden

Enligt forskningskravet är forskning väsentlig för samhällsutveckling (Vetenskapsrådet 2002, s.5). Dessutom är det viktigt att den forskning som bedrivs undersöks på ett tillvägagångssätt som håller kraven om hög kvalitet, och förhåller sig till relevanta frågor (ibid.). Parallellt måste forskaren upprätthålla ett individskydds krav som anger att berörda individer som deltar i forskningen har rätt att skyddas mot risk för psykisk eller fysisk skada, kränkning, förödmjukelse eller annan form av skada som kan påverka individens integritet (ibid.). Lag om skydd för människor som deltar i forskning regleras i *lag om etikprövning av*

forskning som avser människor (2003:460). Syftet med lagen regleras i 1 kap. 1 § (SFS 2003:460), och anger att människovärdet bör skyddas. Individskyddskravet brukar brytas ned till fyra forskningsetiska principer. Det första kravet kallas för samtyckeskravet, och innebär att deltagandet måste ske med samtycke från individen (Vetenskapsrådet 2002, s.9–10). Vi har förhållit oss till detta då vi i första hand har bett om deltagarnas samtycke genom telefonkontakt, mejl (se bilaga 1) och även under intervjun. I samband med detta har vi även informerat om att medverkan är frivillig, och de har rätt att avbryta sin medverkan när som helst under processen. Det andra kravet kallas för informationskravet, och anger att vi har en skyldighet att informera forskningsdeltagare om undersökningens syfte, deras roll i den samt vilka kriterier som gäller för deltagandet (Vetenskapsrådet 2002, s.7). Vi har informerat samtliga forskningsdeltagare om studiens syfte och hur vi tänkt att gå tillväga med vår metod. Vi har både muntligt och skriftligt informerat detta till varje respondent för att de ska känna sig trygga med sitt deltagande både innan och under intervjun.

Det tredje kravet heter konfidentialitetskravet, och handlar om att deltagarnas personuppgifter skall anonymiseras och förvaras utom räckhåll för obehöriga (Vetenskapsrådet 2002, s.12). Vi har hanterat våra deltagares personuppgifterna varsamt. Respondenternas namn och ålder har anonymiserats i vår studie, i syfte att skydda individen från att identifieras av utomstående. Vi bevarar det insamlade materialet på platser där det inte är tillgängligt för utomstående att ta del av. Det sista kravet kallas för nyttjandekravet. I den regleras det att all insamlad information endast får användas i forskningsändamål (Vetenskapsrådet 2002, s.14). Med andra ord får uppgifter som vi samlat in inte användas i annat syfte och bruk som sträcker sig bortom forskning och vetenskap (ibid.). Vi har tidigt informerat alla forskningsdeltagare att all insamlad information endast kommer att användas i forskningssyfte för denna specifika undersökning som de gett samtycke till.

Varken individskyddskravet eller forskningskravet är definitiva, utan måste alltid vägas mot varandra (Vetenskapsrådet 2002, s. 5). Vi förhåller oss till forskningskravet på så sätt att vi håller hög kvalitet i vår forskning och endast ställer frågor som är relevanta i relation till vår forskning. Då vi har valt att intervjua före detta kriminella som utgör en socialt utsatt grupp har vi hanterat deras personuppgifter varsamt för att uppfylla individskyddskravet och främst för att skydda våra intervjupersoner. Vi har även betonat vikten av att deras medverkan är frivillig och de har rätt att avbryta deras medverkan i studien för att öka tryggheten hos individen.

4.8 Arbetsfördelning

Vid utförandet av studien har vi valt att samarbeta och skriva merparten av innehållet tillsammans. Det har varit viktigt för oss att gemensamt skapa en god förståelse över det fenomen som studeras. Vid problemformulering och kunskapsläge har vi på egen hand tagit del av diverse artiklar och forskning. Sedan har vi tagit ett gemensamt beslut kring vilka källor som vi anser är lämpliga i förhållande till vår studie. Vid genomförandet av intervjuerna tog vi beslutet att dela upp samtalen, där varje student ansvarade för fyra intervjuer var. Vi ansåg att det var mest lämpligt för intervjupersonerna att tala med en student åt gången, då intervju skedde digitalt och via telefon. Därefter gick vi igenom materialet tillsammans, och fördelade transkriberingen jämnt. Genomförandet av kodning, resultat, analys och diskussion har vi gjort gemensamt, och vi har haft god dialog under hela skrivprocessen.

4.8 Presentation av intervjudeltagare

I följande avsnitt presenteras åtta korta beskrivningar av studiens respondenter. Samtliga intervjudeltagare har anonymiserats och fått andra alias för att skydda deras identitet.

Rebecka: En kvinna på ca 35–40 år som bor med sina två barn. Hon har tidigare levt ett liv med kriminalitet och missbruk. Rebecka var involverad i gängkriminalitet och beskriver att det var fokus på grova brott. Hon har avtjänat ett kortare fängelsestraff för ca 10 år sedan. Idag är Rebecka utbildad behandlingspedagog och lever ett liv fritt från kriminalitet och missbruk.

David: En man på ca 25–30 år. David beskriver att han har haft en bra uppväxt med stöttande föräldrar. Dock hamnade han i många problem i sina yngre dagar och kom in på den kriminella banan som 12–13 åring. Han utvecklade sedan ett drogmissbruk. David försåg folk med droger, samt brukade själv narkotika. Han har inte avtjänat något fängelsestraff men har dömts till både övervakning och samhällstjänst. Idag har David varit fri från sitt missbruk i ca 2,5 år och har en anställning.

Jonas: En man på ca 45- 50 år och har egna barn. Han beskriver att han har haft kriminella tankemönster hela sitt liv. Jonas har tidigare levt ett liv med både missbruk och grov kriminalitet. Han hade en period i livet där han avbröt den kriminella livsstilen och blev

drogfri som varade i ca 9 år. Dock återupptog han den kriminella livsstilen efter denna period. Jonas har avtjänat ett flertal fängelsestraff där ett av dem varade i ca 3 år. Idag jobbar Jonas, samtidigt som han studerar till behandlingspedagog. Han är även drogfri och lever ett liv fritt från kriminalitet.

Kristoffer: En man på 30–35 år, som tidigare har levt ett destruktivt liv med kriminalitet och missbruk. Han har försörjt sig på den kriminella livsstilen sedan han var 13 år och var involverad i diverse typer av kriminalitet som till exempel rån och droghandel. Kristoffer har avtjänat ett fängelsestraff på ca 2,5 år. Idag har Kristoffer en anställning och lever ett liv fritt från kriminalitet och droger.

Anders: En man på ca 45–50 år, som har haft ett livslångt missbruk och kriminalitet bakom sig. Anders växte upp med missbrukande föräldrar och har som barn förflyttats mellan olika fosterhem. Han började med kriminaliteten som ung, och har avtjänat kortare fängelsestraff för misshandel, narkotikabrott, vapenbrott med mera. Idag är Anders gift med barn, tar hand om sina djur och har jobb.

Elsa: En kvinna på ca 45–50 år, som tidigare levt ett tungt kriminellt liv. Elsa beskriver sig själv som en före detta yrkeskriminell som under flera år begick grova brott. Elsa började dricka alkohol som 14 åring på grund av hennes missbrukande föräldrar, och missbruket och kriminaliteten har växt utifrån det. Elsa har inte avtjänat något fängelsestraff för sin kriminalitet. Idag är Elsa gift och har en anställning.

Kasper: En man på ca 55–60 år med tre barn. Han har nyligen avtjänat ett fängelsestraff för våldsbrott. Kasper har levt med ett missbruk och varit beroende redan som 12 åring. Han hade en 20 årsperiod där han levde utan droger, men upplevt sig leva i en beroendepersonlighet som resulterade i ett återfall. Idag anger Kasper att han försöker leva som en exemplarisk människa, och mår bra av att hjälpa andra i sitt arbete.

Jesper: En man på ca 25–30 år gammal man som idag lämnat drogerna och kriminaliteten bakom sig. Tidigare har Jesper varit involverad i gängkriminalitet och missbruk. Han har avtjänat ett sex månaders fängelsestraff för grovt narkotikabrott. Idag har Jesper lämnat den destruktiva livsstilen bakom sig, och engagerar sig i olika föreningar.

5 Resultat och Analys

Vid analys av det empiriska materialet har vi uppmärksammat fem kategorier. Både den tidigare forskningen och intervjupersonerna lägger stor vikt vid missbruk, stigma, sociala relationer, arbete, stöd från myndigheter och belyser att dessa faktorer påverkar de före detta kriminellas förmåga att återintegreras i samhället.

5.1 Missbruk

Alla respondenter med undantag av en beskriver en svår uppväxt. Många har växt upp under svåra förhållanden som kännetecknas främst av dysfunktionella familjerelationer. Majoriteten beskriver att den tuffa uppväxten har varit en underliggande faktor till deras kriminella livsstil och missbruksproblematik. En del beskriver sitt tidigare liv som väldigt destruktivt. Kristoffer berättar att han ibland gick runt med åtta substanser i kroppen för att orka med dagen. Kasper anger att drogerna var symptom på hur han mådde, och ett sätt att stänga av sitt mående.

Min lillasyster dog 1993 i droger. Hon sa såhär 'När man inte tar, då börjar man känna, och för att inte känna så tar man en till'. Jag har levt så mycket i droger att jag fortfarande var i beroendepersonlighet utan kemiska droger, då jobbade jag för mycket [...]. Men jag tog aldrig hand om mig själv. Det resulterade i att jag tillslut tog ett återfall när jag inte orkade längre. Det har varit destruktivt. (Kasper)

Det finns en generell kännedom bland respondenterna att kriminaliteten och missbruket ofta går hand i hand. Samtliga respondenter har haft missbruksproblematik, medan sex av åtta respondenter berättar att kriminaliteten kom efter missbruket. Respondenternas kriminella livsstil involverade droger på så sätt att många införskaffade sig och distribuerade droger för att få en inkomst, alternativt införskaffade de sig droger för eget bruk. Detta är något som även har visats i tidigare studier. Davis, J Bahr och Ward (2012, s. 446) belyser i deras rapport att missbruk var en bidragande faktor till att personer begick brott. Vidare anger författarna att deras intervjupersoner ofta var drogpåverkade i samband med deras brottsliga handlingar, alternativt att de genomförde kriminella handlingar för att få tag i droger.

Det har hänt med mig och så många andra att man säljer för eget bruk och få pengar för att man inte har jobb [...]. (David)

Ett flertal av studiens respondenter beskriver i liknande spår att kriminaliteten har vuxit fram till följd av att de har behövt finansiera sitt missbruk. Sammanlagt var det fem av åtta respondenter som försörjt sitt missbruk genom kriminalitet, och begått brott i varierande grad. David berättar att han utförde en del mindre brott eftersom han var påtänd. Ett fåtal av respondenterna beskriver att den kriminella livsstilen uppstod innan de utvecklat ett missbruk. Studiens resultat visar en bild av hur missbruk och kriminalitet är två faktorer som påverkar varandra. Om före detta kriminella inte får hjälp med att lämna sitt missbruk blir det betydligt svårare att lämna kriminaliteten bakom sig, vilket hindrar deras möjlighet att återanpassa sig i samhället.

Samtliga av studiens respondenter berättar i sina intervjuer att de har deltagit i behandlingsprogram vilket har varit en bidragande faktor till att de är nyktra idag. Davis, J Bahr och Ward (2012, s. 465) berättar att det är av stor vikt att före detta kriminella får möjligheten att delta i behandlingsprogram för att bli fri från sitt missbruk. Då både tidigare forskning och respondenterna i vår studie belyser att missbruket har en stor inverkan över deras livssituation, kan det anses vara avgörande för respondenterna att delta i ett fungerande behandlingsprogram. Det tyder på att behandlingsprogram är en möjlighet för före detta kriminella som hjälper dem att återanpassa sig i samhället och leva ett laglydigt liv. Missbruket i sig är en riskfaktor för före detta kriminella att återfalla i brott. Ett aktivt missbruk utgör därför ett hinder för före detta kriminella i samband med deras återintegreringsprocess, vilket styrker ovanstående resonemang om att behandlingsprogram är en nödvändig insats för att avsluta deras kriminella livsstil.

5.2 Stigma

Alla respondenter har upplevt stigmatisering under deras återintegrering. Vad gäller samhällets syn på före detta kriminella anger samtliga respondenter att de upplevt både positiv och negativ respons. Majoriteten av respondenterna berättar att personer i samhället tror att de inte har förmågan att förändras som människor. Samtliga respondenter som medverkat i intervjun anger att de upplevt stigma i varierande grad. Rebecka har tidigare levt ett kriminellt liv. Hon beskriver att hon stundtals kunde känna sig bestraffad, och inte fick hjälp på samma villkor som andra eftersom hon har varit kriminell, för att hon har skadat andra människor och brustit i sin föräldraroll. För Rebecka har stigmatiseringen tagit sig i uttryck på olika sätt.

Folk kunde dra in mig i mitt förflutna fast att jag hade passerat det stadiet i mitt liv.
Det blir ju då ett hinder för jag ville vidare. (Rebecka)

Rebecka berättar att det har varit svårt för henne i början av hennes återintegreringsprocess att finna motivation till att ta sig ur kriminaliteten på grund av den stigmatisering som fanns. Hon berättar att hon kunde uppleva sig exkluderad och orättvist behandlad på så sätt att hon inte fick hjälp i samma utsträckning som andra människor. I likhet med Rebecka delar de andra respondenterna en kriminell bakgrund. Deras kriminella förflutna har gjort avtryck i vem de är idag. Många respondenter uttrycker att de blir sämre behandlade i vissa sammanhang trots att de lämnat det kriminella livet bakom sig. Kristoffer beskriver att ett flertal människor tvekar på om han har lämnat sitt missbruk och sin kriminalitet bakom sig. Både David och Elsa anger att många tror på påståendet 'En gång kriminell, alltid kriminell'.

Hur samhället ser på en före detta kriminell? Det är jätteilla. Det är fördomar någonstans, en gång kriminell alltid kriminell. Det här med att man inte kan tro på att man kan lägga av. Man måste bevisa att man inte är kriminell längre [...]. Det jag menar med mina minnen är att det jag har gjort, har jag gjort. Det har hänt. Men att jag blir stämplad resten av livet? Nej. Jag har jobbat väldigt mycket med mig själv. (Elsa)

Mer än hälften av respondenterna delar uppfattningen av att samhället har svårt med att acceptera att man har vänt ett nytt blad i livet. Deras kriminella handlingar lever kvar som en del av deras identitet, och gör att stigman lever kvar flera år efter dem avslutat sin kriminella livsstil. Goffman (1963, s.3–7) belyser främst 3 typer av stigman som gör att samhället skapar fördomar och avviker från individen. Dessa stigman delas in i kroppsliga stigman, karaktärsstigma och gruppstigma. Goffman (1963, s.3) definierar egenskaper som missbrukare och kriminell som karaktärsfel, vilket faller under karaktärsstigman. Dessa karakteriseringar leder till att samtliga respondenter blir stigmatiserade i förhållande till andra normativa grupper, det vill säga grupper som inte har avvikande attributer. Rebecka beskriver att hon varit involverad i gängkriminalitet, missbrukat och avtjänat ett kortare fängelsestraff. Hon har likt andra respondenter flera karaktärsstigman som gör henne avvikande från det normativa. Utifrån deltagarnas utsagor och upplevelser blir det tydligt hur deras karaktärsstigman blir framträdande vad gäller deras identitet. Andra attribut som upplevs som normativa blir förbisedda, och man lägger fokus på det som är avvikande. Detta kan utifrån Goffmans (2016, s.135) teori om stigma tolkas som en misskrediterad egenskap. Goffman

(2016, s. 135) menar att man blir misskrediterad när människors tidigare skamfyllda bakgrund och defekter blir känd till allmänheten. När man blir misskrediterad så får man ett så kallat spoiled identity. Goffman (2016, s. 135) förklarar att detta fenomen sker eftersom ett avvikande attribut hos en människa blir utmärkande, och gör att en person kan uppleva stigma. Det kan vara en förklaring till varför stigmat lever kvar, trots att samtliga respondenter har lämnat det avvikande bakom sig, och försökt återgå till det normala. Deras identitet har blivit spoiled, och eftersom deras karaktärsstigma alltid kommer vara en del av deras identitet och förflutna, är stigma inget de kan undkomma. Samhället har kategoriserat samtliga respondenter i en icke normal grupp som betraktas som underlägsen i förhållande till normala grupper.

Samtliga respondenter talar om att de någon gång har upplevt diskriminering i vardagen. Ett flertal beskriver det som att människor anser att ränderna inte går ur dem, vilket gör att de blir stigmatiserade på grund av att de tidigare har levt ett kriminellt liv. Goffman (1963, s. 2–4) anger att negativa uppfattningar om avvikande grupper leder till fördomar som i sin tur resulterar i diskriminering. Respondenten Jonas berättar i sin intervju att han betraktas som opålitlig på grund av sitt belastningsregister, men har lyckats undvika negativa konsekvenser då han har en god självkänsla och kan prata gott om sig själv. Stigmatisering av kriminella har även visats i tidigare studier. Chikadzi (2017, s. 293) talar om att före detta kriminella kan uppleva diskriminering, framför allt på arbetsmarknaden då de utgör en stor risk vid anställning. Chikadzi (2017, s. 293) menar att det finns fördomar om att före detta kriminella utgör en stor risk då de inte kan anses vara pålitliga. Utifrån ovanstående resonemang kan det därför anses vara svårt för före detta kriminella att hantera vardagen då de möts av människor som har förutfattade meningar om dem. Det i sig kan leda till att diskriminering av de före detta kriminella utgör ett hinder och begränsar deras möjlighet att påbörja en förändringsprocess, då de inte står inför lika villkor som andra människor.

Dock belyser vår studiens respondenter de flertal gånger som de har blivit bemötta positivt trots deras tidigare kriminella livsstil. De uppmärksammar att det är fler människor som beundrar deras förändring, än människor som dömer dem utifrån deras förflutna. Anders anger att det finns många människor som har fördomar och dömer, men det är inget han lägger vikt vid, eftersom det finns människor som ger positiv respons. Sju av åtta respondenter anger att trots stigmatisering, så har många även upplevt att de har blivit väl bemötta från ett flertal människor i sin omgivning. Det blir således tydligt att respondenterna

kan undkomma stigmatisering, trots att de innehar en så kallad spoiled identity. Respondenternas erfarenheter skiljer sig till viss del från tidigare forskning, då Chikadzi (2017, s. 293) belyser att intervjupersoner upplever omfattande stigmatisering. Däremot finns det annan forskning som tyder på att före detta kriminella inte förväntar sig att bli stigmatiserade. Benson et al. (2011, s. 389) studie visar att intervjupersonerna inte tror de kommer uppleva stigma när de blir frisläppta från fängelset. Detta blir relevant då våra respondenter belyser att många av de människor som de möter ger dem positiv respons och är villiga att ge dem en andra chans till att inkluderas i samhället. David anger att få personer ser ner på honom, och många ser honom för den person han är idag, och inte vem han har varit.

[...] vi kan möta äldre som blir positivt överraskade och säger 'vad duktiga ni är som kan vara förebilder för andra'. Men sen är det också att man alltid har i åtanke att skulle man göra något fel så kommer jag bli dömd hårt eftersom man har det gamla.
(David)

En del respondenter beskriver att det finns stigma kring att jobba på KRIS, då vissa människor väljer att ta avstånd från dem. Jonas belyser i sin intervju om stigmatisering kring att jobba på KRIS:

Jag vill även lyfta fram de personer som respekterar och tycker det är bra att man kan återanpassa sig [...]. Men samtidigt har jag träffat folk som när man berättar att man jobbar på KRIS, så försvinner dem. Det har jag också varit med om, och visar full förståelse för eftersom det är förknippat med destruktiv levnad. (Jonas)

Stigma blir aktuellt i detta sammanhang då man förknippar verksamheten med kriminella och det avvikande. Kasper anger att han stolt visar på Facebook att han jobbar på KRIS. Han är inte rädd för att visa vem han är, eftersom det finns människor som också intresserar sig för hans arbete på KRIS. Även Elsa har offentliggjort på sociala medier att hon jobbar på KRIS, och att det finns människor som respekterar henne för det, och som vill prata om saker. En del respondenter berättar om hur de vill verka som förebilder för andra, och att KRIS är en verksamhet som bland annat möjliggör detta. Det innebär att KRIS utgör en möjlighet men i vissa sammanhang även ett hinder på grund av den stigmatisering som finns i samhället. Hinder i förhållande till att man offentliggör sig själv som före detta kriminell, vilket ses som

ett avvikande attribut. Dock belyser samtliga respondenter att KRIS är en stor faktor till att de mår bra idag, och skapat möjligheter för dem så att de lyckats ta sig igenom sitt förflutna.

5.3 Sociala relationer

De sociala relationer som respondenterna belyser i intervjuerna är främst relationer med familj och vänner. Respondenternas sociala nätverk skiljer sig åt då en del har god kontakt med både familj och vänner. En annan del anger att dem inte har kontakt med familj och har en begränsad vänskrets. Studiens respondenter förklarar att det är viktigt att ha ett socialt nätverk när man genomgår en förändringsprocess. Kristoffer berättar att det är viktigt att ha kontakt med familj eftersom de erbjuder ett kontinuerligt stöd. Samtliga respondenter förklarar att det är viktigt att omringa sig med ett hälsosamt nätverk då det påverkar dem positivt.

När jag kom till KRIS fick jag lära känna människor som befann sig i liknande situationer. De hjälpte mig vidare och stärkte mig någonstans. Ingen var i ett aktivt missbruk, så det tror jag har varit avgörande. Det var en jättestor del för att jag framöver kunde upprätthålla den grunden och vara ifrån missbruk, kriminalitet och dåligt umgänge. Jag växte in i en annan roll eller en ny fas i mitt liv där kriminalitet och missbruk inte var ett led. (Rebecka)

Före detta kriminella behöver skapa ett prosocialt nätverk för att möjliggöra en förändring och komma bort från gamla kriminella beteendemönster. Davis, J Bahr och Ward (2012, s. 457) belyser att före detta kriminellas vänskapskrets är avgörande för deras utveckling. Vidare säger författarna att om individer omger sig med människor som inte begår brottsliga handlingar kan de skapa modeller för hur man lever ett laglydigt liv, och de före detta kriminella får möjligheten att distansera sig från kriminella tankar och beteenden. David resonerar kring detta i sin intervju och belyser att man blir som dem man umgås med och därför måste man avbryta kontakten med gamla vänner.

100% umgänge, rakt av. Vill du bli miljonär så umgås med miljonärer. Vill du bli trash så umgås med trash. Det är enkelt. Det är där många faller också. Folk vill ha kontakt med sina vänner, men det är oftast dem som också faller tillbaka då. Sen krävs det ju en jävla vilja. Vill du göra något så kan du göra det. Men umgänget är

grundstenen. För har man inte nyktra eller krim fria vänner så blir det jävligt svårt, man kommer känna sig ensam och komma tillbaka till det gamla. (David)

David menar att man påverkas av sitt umgänge. Det tyder på att en fortsatt kontakt med sitt gamla umgänge kan utgöra ett hinder för deras återintegrering. Samtliga respondenter från vår studie har avbrutit kontakten med människor som lever ett kriminellt liv och det har skapat en möjlighet för dem att genomgå en förändringsprocess och undvika kriminella tankemönster. Graffam et. alt. (2008, s.149) förklarar i sin studie att personer som saknar ett socialt nätverk har svårare att återintegrera sig i samhället. Respondenten Kristoffer säger att medlemmarna kämpar tillsammans och Rebecka belyser att relationen med medlemmarna från KRIS har varit avgörande för att hon skulle lyckas återintegreras. Flera respondenter beskriver att de känner en trygghet att medlemmarna i KRIS delar liknande bakgrunder som de själva. Det kan tolkas utifrån Goffmans (1963, s.5–9) teori att man känner sig inkluderad i de sammanhang där deras attribut är normaliserat. Goffman (2016, s.135–146) belyser även i sin teori om stigmatisering att de som upplever stigma kan uppleva social isolering. Dock har våra respondenter lyckats undkomma detta på grund av sitt nätverk med KRIS.

Den sociala kompetensen. Det är något jag själv har ett jättestort problem med bland vanliga svensson. De snackar om fotboll, och bin och jag sitter och tänker, är det så här man pratar? Jag har ingen koppling till dessa sammanhang, och jag kan tro att detta är rätt vanligt att man inte känner sig riktigt hemma bland andra människor. Men det är något man får träna upp tänker jag. (Jesper)

Jesper anger att han känner sig exkluderad i de sammanhang då han befinner sig bland människor som inte delar liknande bakgrund som honom. Det leder till att han känner en samhörighet i KRIS, där alla medlemmar har ett kriminellt förflutet. Samtliga av studiens respondenter har funnit en gemenskap och ett socialt nätverk genom KRIS, och på så sätt har de inte upplevt den social isolering som Goffman (2016, s.135–142) beskriver i hans teori. KRIS kan betraktas som en möjlighet och hjälpmedel för att före detta kriminella ska kunna återintegreras i samhället, och uppleva en social samhörighet.

5.4 Arbete

Samtliga respondenter har för närvarande en anställning eller praktik på KRIS. En del respondenter har även andra anställningar på diverse arbetsplatser. Alla respondenter med undantag av en har ett belastningsregister. Trots detta berättar majoriteten av respondenterna att de inte har upplevt belastningsregistret som ett hinder när de har sökt jobb. KRIS är en viktig faktor för många före detta kriminella när det kommer till att införskaffa sig jobb eller praktik, då verksamheten ger personerna en andra chans till att bli anställningsbara. Av åtta respondenter upplever sex av dem att det inte har varit svårt att hitta jobb. En del berättar om hur man istället bör vara öppen med arbetsgivaren kring sitt kriminella förflutna. Rebecka berättar att en öppen dialog mellan arbetsförmedlaren och arbetsgivaren kan skapa en trygghet, och ifall man är fler personer som belyser detta så kan man skapa möjligheter. Jonas anger i likhet med Rebecka att trots sitt kriminella förflutna har han fått de tjänster som han sökt, eftersom arbetsgivarna har varit villiga att ge honom en andra chans när han berättat om sin kriminella bakgrund.

Vårt resultat skiljer sig från den tidigare forskning som finns gällande före detta kriminellas möjligheter i arbetslivet. Griffiths, Dandurand och Murdoch (2007, s. 2) anger att en av utmaningarna som före detta kriminella står inför är att bli anställningsbara och skaffa sig ett jobb, något som en stor del av våra respondenter inte har upplevt. Kasper är ensam i att lyfta denna problematik i sin intervju, och säger att det hade varit omöjligt för honom att skaffa ett jobb om han inte hade insatser hos olika myndigheter som hjälpte honom. Studiens resultat skiljer sig till viss del åt i förhållande till Goffmans (2016, s.135–142) teori om stigmatisering. Goffman (2016, s.135–142) belyser att stigma leder till ett annorlunda bemötande av andra människor, och blir främst tydligast i de situationer där man försöker skaffa sig ett arbete. Detta stämmer inte överens med majoriteten av respondenternas upplevelser som anger att jobbsökandet inte utgjort ett hinder. Med undantag av en anger samtliga respondenter att de upplevt lite stigma när de försöker söka jobb, och har således inte upplevt mycket stigmatisering från arbetsgivare. Vårt resultat visar att en utav åtta respondenter upplever den problematik som Goffman belyser, och som överensstämmer med den tidigare forskning som finns.

Samhället ser på mitt belastningsregister. Det är den stora delen. Jag kan sitta här och vara jättebra, göra mycket bra saker, men ska jag komma ut i samhället och försöka hitta ett jobb, så tittar de på mitt belastningsregister och det är slut där. (Kasper)

Goffman (2016, s.135–142) belyser att stigma kan leda till ett annorlunda bemötande av andra människor. Främst blir det tydligast i de situationer där man försöker skaffa sig ett arbete, som i Kaspers fall. Vårt resultat har visat att majoriteten av respondenterna upplever väldigt lite stigma när de försöker söka jobb, och har således inte upplevt mycket stigma från arbetsgivare. Det som blir utmärkande i Kaspers fall är belastningsregistrets innehåll. De respondenter som har ett belastningsregister har avtjänat straff för olika brott som inbrott, narkotikabrott, vapenbrott etc. Kasper är den enda respondenten som har grovt våldsbrott i sitt belastningsregister. Detta kan tyda på att vilken typ av kriminalitet personen har varit involverad i kan påverka deras förutsättningar att få jobb.

En annan faktor som kan ha påverkat respondenternas positiva erfarenhet när det kommer till arbete är att många har sökt sig till jobb som inte kräver ett belastningsregister. Det gör att arbetsgivaren inte är medveten om individens kriminella bakgrund och utgår ifrån vem personen är idag snarare än att beakta personens förflutna. Därtill har ett flertal respondenter valt att vara öppna med sina arbetsgivare, och upplevt att det hjälper att föra en dialog kring sitt kriminella förflutna. Detta ökar chansen och skapar möjligheter för före detta kriminella som är i behov av en sysselsättning. Slutligen kan man även resonera kring att samtliga respondenter har sökt anställning, alternativt praktik hos KRIS. Verksamheten är en viktig faktor för många före detta kriminella när det kommer till att införskaffa sig jobb eller praktik, då KRIS ger personerna en andra chans att bli anställningsbara, och ger dem ett forum till att prata om sitt kriminella förflutna.

5.5 Myndigheter och KRIS

I samband med respondenternas återintegrering har samtliga varit i kontakt med både diverse myndigheter och KRIS. Frivården är den myndighet som majoriteten har haft kontakt med och ett flertal har varit i kontakt med socialtjänsten under deras återintegreringsprocess. Respondenterna talar positivt kring KRIS och tycker att det är en verksamhet som har erbjudit mycket stöd. Jonas berättar att han tycker att KRIS har funnits som en social brygga mellan olika instanser och nätverk. Samtliga respondenter belyser att KRIS har hjälpt dem att finna en gemenskap med andra människor som de inte har funnit tidigare. Kristoffer berättar att medlemmarna på KRIS gör allt tillsammans och framförallt kämpar dem tillsammans. Rebecka berättar att hon utvecklade en inre styrka med hjälp av medlemmarnas stöd.

Man blev en del av ett flertal människor som också går igenom denna process och har samma bakgrund. Det i sin tur gjorde att jag vågade att ta för mig. Personer från KRIS kom in och stod upp för mig för att jag faktiskt inte orkade stå upp för mig själv. Det är livsavgörande. Stödet man får från KRIS är ingen självklarhet, det hittar man inte överallt. Det blev min livlina när livet var tufft. (Rebecka)

Likt Rebecka berättar ett flertal andra respondenter att stödet och insatserna de har fått från KRIS har varit avgörande för att de ska kunna återintegreras i samhället. Anders säger att en av anledningarna till att KRIS startades var för att det saknades ett reellt stöd och uppbackning från myndigheter för personer som ville lämna den kriminella livsstilen. När respondenterna talar om hjälpinsatser från myndigheter talar de främst kring socialtjänsten och frivården. Respondenterna har haft diverse stöd och hjälpinsatser hos dessa myndigheter. Chikadzi (2017, s.297) studie visar att före detta kriminella inte upplever något stöd från myndigheter efter avtjänat fängelsestraff. Det resultatet skiljer sig från vår studies respondenters utsagor då de beskriver att det finns möjlighet att få hjälp från myndigheter. Respondenten David uttrycker att man ska vara glad för det stödet man får i Sverige då det inte finns överallt. Det blir tydligt då Chikadzi (2017) studie genomfördes i Sydafrika där samhället är uppbyggt utifrån andra förutsättningar jämfört med Sverige.

Trots att respondenterna nämner att de kan få hjälp från myndigheter är dem splittrade i den fronten om myndighetens insatser alltid verkar som ett reellt stöd. Respondenterna har både positiva och negativa erfarenheter av både socialtjänst och frivården. Många respondenter anger att om man vill ha hjälp så får man hjälp. I dagsläget har en del respondenter stöd av socialtjänsten i form av olika bidrag och boende. Jonas uttrycker att resurserna finns där, men att de inte alltid utnyttjas. Respondenterna David och Rebecka belyser att det finns resurser för att hjälpa före detta kriminella men att det kan ta lång tid innan de kan få ta del av dessa resurser. David menar på att långa väntetider kan leda till återfall eller till och med död för vissa. Det gör att många klienter riskerar att falla mellan stolarna och inte får den hjälp som behövs. Ett flertal respondenter belyser även att det är viktigt att en klient är delaktig i de insatser som tilldelas personen.

Eliasson, Segerstedt och Janssons (2013, s.3) visar i deras uppföljning att en del av deras klienter anser att de får vänta länge på insatser som är behövliga för dem, vilket även ett flertal av våra respondenter nämner. Det presenteras även i rapporten att klienter ofta har svårt

att föra sin egen talan vilket försvårar deras möjlighet att vara delaktiga (ibid.). Respondenten Rebecka talar om att hon inte vågade stå upp för sig själv i början av hennes kontakt med socialtjänsten. Hon upplevde att hon inte kom till tals och beslut togs över hennes huvud.

Stödet var ganska begränsat. Det var väldigt begränsat, det var inte alls som jag önskade att det skulle vara. Jag fick ingen behandling, inget skydd när jag svävade för mitt liv. Det är mycket dåliga erfarenheter. Men när jag någonstans blev stark i mig själv så kunde jag sätta stopp för det här och säga att det inte är okej att du säger så, jag har faktiskt mina rättigheter. Det är klart att det ändrade hela sammanhanget då.
(Rebecka)

Dock uttrycker Rebecka att hon lyckades lösa detta problem med hjälp av medlemmarna från KRIS, då de stod upp för henne i kontakten med socialtjänsten när hon inte orkade stå upp för sig själv. Det krävdes därför ett ytterligare stöd och människor som förde Rebeckas talan för att hon skulle känna att personalen hos socialtjänsten beaktade hennes åsikter.

När det kommer till frivården finns det splittrade åsikter bland respondenterna kring deras erfarenheter av frivårdens hjälpinsatser. En del respondenter ansåg att frivården har hjälpt dem i deras förändringsprocess. Eliasson, Segerstedt och Janssons (2013, s.4) presenterar i deras uppföljningsrapport att klienter upplevde att vissa aktörer har väl fungerande samverkanrutiner, till exempel socialtjänsten och kriminalvården. Ett flertal av vår studies respondenter säger att frivården erbjöd ett kontaktnät som funkade för dem. Respondenten Rebecka talar om att hennes frivårdskontakt har varit avgörande för henne då de hjälpte henne med ett flertal faktorer i hennes liv. Respondenten Kristoffer belyser däremot att han upplevde det motsatta. Han anser att frivården bör skapa ett bättre kontaktnät och hjälpa den före detta kriminella att hålla kontakt med andra myndigheter. Han berättar att de behandlingsprogram som frivården erbjöd honom kunde han utantill, och därför har deras hjälpinsatser inte varit en faktor som hjälp för honom vid hans återintegrering. Kasper anger att frivården bara fanns där, och inte gjorde någon större skillnad i hans liv. Det blir således tydligt att respondenterna har delade uppfattningar kring deras kontakt med myndigheterna och kring deras stödsatser.

För att lyckas återintegreras i samhället belyser respondenterna att det krävs en inre motivation och vilja till att faktiskt förändras. Davis, J Bahr och Ward (2012, s. 461) tydliggör i sin forskning att före detta kriminella är i stort behov av inre motivation för att förändras

samt för att vara mottaglig för hjälp från diverse myndigheter. Det blir tydligt att inre motivation är en viktig faktor när respondenten David pratar om att han inte hade viljan till att förändras i början, vilket ledde till att han inte tog emot hjälp från frivården. Ett flertal respondenter nämner att man själv måste bestämma sig för att man vill genomgå en förändring för att lyckas komma vidare i livet. De belyser att om man inte har någon inre motivation så kommer man inte långt.

6 Avslutande diskussion

Med grund i forskningsöversiktens resultat framkommer flera hinder och möjligheter som före detta kriminella möter i samband med sin återintegrering. Vår studie har uppmärksammat arbete som en möjlighet och viktig faktor för samtliga respondenter. Före detta kriminella behöver en sysselsättning för att komma bort från missbruk och kriminalitet, och arbete öppnar upp möjligheten till att få en inkomst och självförsörjning. De före detta kriminella som har lyckats återintegrera sig i samhället beskriver även hur viktigt det sociala nätverket har varit i deras förändringsprocess. Möjlighet till ett prosocialt nätverk är en viktig del i före detta kriminellas återintegrering, då man är i behov av stöd från familj och vänner som påverkar en positivt. Därtill är KRIS en verksamhet som kunnat erbjuda en positiv gemenskap och hjälp i kontakt med andra myndigheter. Deltagandet i behandling för missbrukare har visat sig vara en stor möjlighet som hjälpt dem leva ett nyktert och laglydigt liv idag. Behandlingsprogram öppnar upp en möjlighet och är en nödvändig insats för att före detta kriminella ska kunna avsluta sin kriminella livsstil. Därtill krävs en inre motivation och vilja. Detta påverkar före detta kriminellas mottaglighet till diverse hjälpinsatser.

Samtliga respondenter beskriver att de först behövt ta sig ur missbruket för att bli kvitt kriminaliteten. Det innebär att missbruket i sig kan ses som ett hinder, då det står i vägen för deras återhämtning. När man försöker ta sig ur missbruket och kriminaliteten så kan det sociala umgänget vara avgörande för att lyckas med sin återintegrering. Avsaknaden av ett socialt nätverk begränsar den personliga utvecklingen. Det blir även tydligt att det sociala umgänget kan utgöra ett hinder om man omringar sig med andra kriminella som fortfarande befinner sig i kriminella beteenden och tankar. Ett annat hinder som också påverkat de före detta kriminellas återintegrering är stigma i samhället. Det handlar i första hand om att vissa respondenter upplevt fördomar, diskriminering och att dem inte står inför lika villkor som andra människor. När de före detta kriminella står inför detta hinder begränsar det deras möjligheter att återintegreras i samhället.

Det finns diverse upplevelser kring socialtjänsten och frivårdens hjälpinsatser. I början av respondenternas återintegrering upplevde många att socialtjänstens arbete bedrevs långsamt. Flera uttrycker att de borde få hjälp snabbare, att det finns långa väntetider som kan leda till återfall. Många klienter riskerar att falla mellan stolarna om de inte får den hjälp som behövs. Ett flertal respondenter belyser att man inte upplevt sig vara delaktig i de insatser som tilldelats, och hade önskat ett bättre samarbete med socialtjänsten gällande detta. Trots dessa

erfarenheter anger en del respondenter att om man verkligen vill få hjälp av socialtjänsten, så finns det hjälp att få. Flera delar med sig av positiva erfarenheter, främst utav de insatser som de tar del av i nuläget. Många har fått hjälp för deras missbruk, och får hjälp genom försörjningsstöd och andra hjälpmedel. En respondent uttrycker tacksamhet för det stödet man får i Sverige. Vad gäller frivården finns även där splittrade åsikter och erfarenheter. En del av respondenterna upplever att frivården har hjälpt dem i sitt samband med deras återintegrering. Ett flertal respondenter har positiva erfarenheter av de hjälpinsatser som erbjuds. Vissa talar om ett kontaktnät som hjälpt dem i sociala sammanhang. Andra berättar att frivården bör erbjuda bättre hjälp och samverka med andra myndigheter. Därtill anger vissa att frivården inte bidragit med mycket för deras återanpassning, men att de funnits med i processen.

Syftet med denna uppsats är att belysa före detta kriminellas syn på sin egen återintegrering i samhället, och få en bättre inblick i socialtjänstens och frivårdens inflytande vid denna förändringsprocess. Intresset har legat i att lyfta fram deras utsagor och skapa en bättre förståelse för vilka möjligheter och hinder de före detta kriminella möter i samband med sin återintegrering. Utifrån studiens resultat och analys har vi uppmärksammat att före detta kriminella gynnas av god samverkan mellan myndigheter och andra verksamheter, som KRIS. Studien har visat att före detta kriminella saknar kontinuerligt stöd från myndigheter. Vi föreslår att socialtjänsten, frivården och KRIS upprättar ett närmare samarbete då många före detta kriminella upplever att KRIS insatser har skapat möjligheter i deras återintegrering. KRIS eller andra likartade verksamheter kan komplettera de bitar som socialtjänsten och frivården brister inom. Många före detta kriminella saknar gemenskap och ett socialt nätverk som stödjer dem. Vi anser att KRIS eller andra likartade verksamheter kan funka som en förmedlare i de före detta kriminellas kontakt med diverse myndigheter. En kombination av diverse insatser ökar de före detta kriminellas möjligheter att återanpassa sig och bidrar till minskat återfall av kriminalitet och missbruk.

7 Referenslista

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber.

Benson, Michael, Leanne Fiftal Ararid, Velmer S. Burton & Francis T. Cullen (2011) Reintegration or Stigmatization? Offenders' expectations of community re-entry. *Journal of Criminal Justice*, 39 (5): 285–393.

Brottsförebyggande rådet (2021) *Anmälda brott 2020 - preliminär statistik*.

[<https://www.bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2021-01-21-anmalda-brott-2020---preliminar-statistik.html>]. Hämtad: 2021-04-16].

Brottsförebyggande rådet (2019) *KOS 2019*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (2018) *Reintegration assistance after prison*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (2017) *Teorier om orsak till brottslighet*.

[<https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/aterfall/>]. Hämtad 2021-04-12].

Brottsförebyggande rådet (2012) *Samverkan för att förebygga återfall i brott*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber

Chikadzi, Victor (2017) Challenges facing ex-offenders when reintegrating into mainstream society in Gauteng, South Africa. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 53 (8): 53, 293–297.

Cobbina, Jennifer E. (2010) Reintegration Success and Failure: Factors Impacting Reintegration Among Incarcerated and formerly incarcerated women. *Journal of Offender Rehabilitation*, 49 (3): 210–232.

David, Celeste, Stephen J Bahr & Carol Ward (2013) The Process of offender reintegration: Perceptions of what helps prisoners reenter society. *Criminology and Criminal Justice*, 13(4): 446–469.

Eliasson, Benitha, Eugenia Segerstedt & Maria Jansson (2013) *Vägen från beroende - rak eller krokig?: uppföljning av mångbesökare inom missbruks- och beroendevård*. Norrbotten: FoU Norrbotten.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Att få kunskap om samhället genom... att fråga folk. I: Peter Svensson & Göran Ahrne (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber.

Goffman, Erving (2016) *Stigma*. I: David, Lennard J. (red.) *The Disability Studies Reader*. 5 uppl. New York: Routledge.

Goffman, Erving (1963) *Stigma: notes on the management of Spoiled identity*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Graffam, Joe, Alison Shinkfield, Barbara Lavelle & Wenda PcPherson (2008) Variables affecting successful reintegration as perceived by offenders and professionals. *Taylor & Francis Online*, 40 (2): 147–171.

Griffiths, Curt, Yvon Dandurand & Danielle Murdoch (2007) The Social reintegration of offenders and crime prevention. Canada: ICCLR

Hirschfield, Paul J & Alex R. Piquero (2010) Normalization and legitimation: Modeling stigmatizing attitudes toward ex-offenders. *Wiley Online Library*, 48 (1): 27–55.

KOS (2019) *KOS 2019 - Kriminalvård och Statistik*. Norrköping: Kriminalvården Digitaltryck 2020.

Kriminalvården (2021) *Återfall - forskning och statistik*.

[<https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/aterfall/>]. Hämtad: 2021-04-12].

KRIS (2021) *FAQ* [<https://kris.a.se/info-2/faq/>]. Hämtad 2021-04-12].

KRIS (2021) *Bakgrund*. [<https://kris.a.se/info/bakgrund/>]. Hämtad 2021-05-20].

Shinkfield, Alison & Joseph Graffam (2009) Community Reintegration of Ex-Prisoners: Type and Degree of Change in Variables Influencing Successful Reintegration. *Sage Journals*, 53 (1): 29-52.

SFS (2003:460) *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

8 Bilagor

Bilaga 1

Informationsmejl till deltagare i intervjustudie om före detta kriminellas återintegrering.

Hej!

Vi vill börja med att tacka er ännu en gång på KRIS X för att ni vill medverka i vår studie. I detta mejl tillkommer lite mer information som kan vara bra att känna till. Vi är två blivande socionomer som studerar på Lunds universitet. Just nu skriver vi vår C - uppsats, och har valt att inrikta oss på före detta kriminellas återintegrering i samhället. Syftet med studien är att få en större inblick på de hinder och möjligheter som personer med ett kriminellt förflutet möter vid en sådan process. Men främst vill vi belysa de berättelser och erfarenheter som ni väljer att dela med er av. Innan själva intervjun vill vi gärna förtydliga vissa saker.

Vi har bokat in ett möte med er den **xx/x, kl. xx.xx**. Intervjun är fullständigt frivillig och sker med ert samtycke. Detta samtycke gäller även under intervjun, och skulle ni välja att avstå eller avbryta intervjun har ni rätt till detta. Ni väljer själva vad ni vill dela med er av, och i vilken mån. De känsliga uppgifter och utsagor som ni delar med er av kommer endast att användas i forskningssyfte, och kommer att hanteras varsamt. Din medverkan är betydelsefull och anonym. Detta kommer vi även att ta upp i början av intervjun.

Intervjuerna kommer främst att ske digitalt via Zoom. Ni behöver ha programmet nedladdat för att få tillgång till mötet. Klicka på länken [Download Center - Zoom](#) för att ladda ner.

Några dagar innan intervjun skickar vi er en länk via mail som ni kan klicka på, och ni skickas automatiskt in till mötet. (Om det önskas kan vi även genomföra telefonintervjuer.

Meddela gärna oss innan!)

Vid frågor kan ni svara på detta mejl, alternativt ringa oss på **xx** (Rim) eller **xx** (Isabel)

Med vänliga hälsningar, Rim & Isabel

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Kan du berätta lite om dig själv? (kön, ålder, ursprung, uppväxtort)
- Vilken typ av kriminalitet var du involverad i?
- Har du avtjänat ett fängelsestraff?
- Om ja, vad satt du inne för, och hur länge?
- Om svaret är ja, hur längesedan var det du kom ut från fängelset?
- Hur skulle du beskriva ditt tidigare liv innan du satt i fängelse? // Hur skulle du beskriva ditt tidigare liv innan du tog beslutet att lämna den kriminella livsstilen?

Djupgående frågor

- Hur definierar du en kriminell person?
- Anser du att du har varit kriminell?
- Hur definierar du en före detta kriminell person?
- Hur tror du samhället ser på en före detta kriminell?
- Vad tror du samhället kan göra för att förändra denna syn?

Känslor och upplevelser

- Upplever du att folk som inte känner dig kan reagera på ditt kriminella förflutna? Vill du ge något exempel på när detta har hänt?
- Känner du dig påverkad av andra människors uppfattning om dig? Om svaret är ja, kan du ge något exempel?

Återintegrering

- Vad har du för erfarenhet av frivården? Vilka insatser har du haft hos dem, och vad tycker du deras hjälpinsatser har bidragit till?
- Vad har du för erfarenheter av socialtjänsten? Vilka insatser har du haft hos dem, och vad tycker du deras hjälpinsatser har bidragit till?
- Vad anser du att Socialtjänsten/Frivården kan göra bättre för att förbättra stödet för människor som vill ta sig ur kriminalitet?

- Hur reagerade din familj och vänner när du gjorde valet att lämna den kriminella livsstilen? - Upplevde du att du fick något stöd från familj eller vänner? Alternativt att någon tog avstånd från dig?
- Vad anser du kan vara de viktigaste åtgärderna för att du skulle kunna återintegreras i samhället?

Arbete

- Hur ser din nuvarande situation ut kring arbete?
- Vilka erfarenheter har du av att söka jobb som före detta kriminell? Har du stött på några hinder alternativt möjligheter i samband med arbetssökandet?
- Upplever du att arbetsgivare bemöter dig annorlunda p.g.a. ditt förflutna? Om ja, på vilket sätt?

KRIS

- Varför sökte du dig till KRIS? Och vill du berätta lite kring dina erfarenheter av KRIS?
- Vilka stödinsatser har verksamheten för att möjliggöra återintegrering för före detta kriminella?
- På vilket sätt har KRIS hjälpt dig i samband med din förändrade livsstil?

Övrigt

- Vill du tillägga något som jag har missat eller som du tror kan vara intressant för mig att veta?